

MODERN POLONYA ROMANINDA YABANCI(LAŞMIŞ) BİR KADIN*

AN ESTRANGE(D) WOMAN IN THE MODERN POLISH NOVEL

Nevra VARDAL ATAK

Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Polonya Dili ve Kültürü Anabilim Dalı,
vardal@ankara.edu.tr

Öz

Maria Kuncewiczowa, yazdığı psikolojik roman örneği "Cudzoziemka" (Yabancı Kadın) başlıklı yapıtıyla modern Polonya edebiyatı romancıları arasında önemli bir yer kazanmıştır. Yirminci yüzyılın popüler kavramlarından biri olan "yabancılaşma" teması üzerine kurulu roman, odak figür, Róża Żabczyńska'nın yaşadığı deneyimlerin neden olduğu psikolojik değişimleri yansıtır. Róża Żabczyńska, ailesinin yanında bile kendini yabancı hisseden, bugünle uzlaşamayan, bu yüzden sürekli geçmişe kaçan mutsuz bir kadındır. Geride bıraktığı büyük aşkı, tamamlayamadığı müzik kariyeri ve gerçekleştirmediği düşleri onu Rusya'dan başlayıp Polonya'ya kadar uzayan büyük bir yabancılık duygusuna hapseder. Psikolojik roman örneği olan yapıtında yazar, bilinç akışı tekniği ve iç monologlara sıklıkla yer verir. Çift yönlü bir zaman akışı yaratarak kronolojik zaman düzeninden uzaklaşırken, aynı zamanda okurun olayları odak figürün zihninden takip etmesini sağlar. Psikolojik çalışmasını Róża'nın soyu, toplumsal konumu, gelenek ve görenekler perspektifleriyle genişletir. Bu sayede odak figürü birçok düzeyde ve üç boyutlu bir gerçeklikte ele alır.

Bu çalışmada, "Yabancı Kadın" başlıklı psikolojik romanın odak figürü Róża Żabczyńska, yabancılaşma kavramı ekseninde incelenecektir.

Abstract

Maria Kuncewiczowa has gained an important place among modern Polish literature novelists with her psychological novel entitled Cudzoziemka (The Stranger Woman). The novel, which based on the theme of "alienation", one of the popular concepts of the twentieth century, reflects the psychological changes, caused by the experience of the focus figure, Róża Żabczyńska. Róża Żabczyńska is an unhappy woman who feels strange even beside her family, can not reconcile with today and therefore always runs away to past. Her big love whom she left behind, incompleting music career and unfulfilled dreams capture her in a great sense of strangeness which starts from Russia and extends to Poland. In her work which is an example of psychological novel, the author frequently uses the technique of stream of consciousness and internal monologues. While creating a bi-directional time stream to go away from the chronological time sequence, at the same time she gets the reader follow the events through the mind of the focus figure. She expands her psychological work with the perspectives of Róża's lineage, social position, traditions and customs. By this way, she discusses the focus figure at many levels and in a three-dimensional reality.

In this study, the focus figure of the novel entitled The Stranger Woman will be analyzed on the axis of estrangement concept.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 30 Kasım 2017
Kabul edildiği tarih: 4 Aralık 2017
Yayınlanma tarihi: 27 Aralık 2017

Article Info

Date submitted: 30 November 2017
Date accepted: 4 December 2017
Date published: 27 December 2017

Anahtar sözcükler

Yabancılaşma; Psikolojik Roman;
Bilinç Akışı Tekniği; İç Monolog

Keywords

Estrangement; Psychological Novel;
Stream of Consciousness Method;
Internal Monologue

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001569

"Yalnızlık, yaşamda bir an,
Hep yeniden başlayan,
Dışından anlaşılmaz.
Ya da kocaman bir yalan,
Kovdukça kovalayan..
Paylaşılmaz."

Özdemir Asaf

* Bu çalışma 18-20 Mayıs 2017 Tarihleri Arasında Düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Giriş:

Büyük kayıpların yaşandığı I. Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupa'da bilim ve teknoloji alanlarında önemli adımlar atılmıştır. Bilim insanlarının ortaya koydukları, olumlu ve olumsuz sonuçları olan kuramlar, modern dünyada yeni bir çığır açmıştır. Farklı disiplinlerde ortaya çıkan bu hızlı gelişmeler ise, bir birey olarak ele alınan insanın farklı perspektiflerden değerlendirilmesini sağlamıştır. İnsan, artık sadece tarihsel evrimiyle değil, psikolojik yönüyle de yeni dünya düzeninde yer almaya başlamıştır.

Savaş ve sonrasını deneyimlemiş bu yeni insan, önündeki birçok seçenek karşısında ve sosyal sistemin karmaşıklığı içinde sıkışmıştır. Özünde sosyal bir varlık olmasına karşın, içinde yaşadığı topluma uyum sağlamakta zorluk yaşar. Çünkü kendi yaşam yolunu bulmaya çalışırken, bireysel ve yalnızdır. Bu derin yalnızlık duygusu, onu kendisine, ailesine, emeğine ve topluma karşı yabancılaştırır. Yirminci yüzyılda popülerleşen “yabancılaşma” kavramı, aslında yeni ortaya çıkmış bir kavram değildir. Kökleri, insanların, kent devletten imparatorluk düzenine geçişte, alışık oldukları yaşam düzenlerinin değişmesiyle, kendilerine ve topluma yabancılaştıkları Helenistik döneme kadar uzanır.¹ Ancak yabancılaşmayı bir kavram olarak ele alıp, felsefi düzeyde ilk defa 19. yüzyılda irdeleyen, Alman düşünür Hegel'dir. Hegel, yabancılaşmayı, bilincin kendi özüne aykırı düşmesi, kendi hakkında düşündükçe zihnin kendi dışına çıkması ve kendini farklı bir biçimde değerlendirmesi olarak yorumlar.²

Rousseau³ ve Marx⁴ gibi önemli isimler de yabancılaşma üzerine değerlendirmeler yapmış ve kavramı, sosyolojik bir eksende somutlaştırmaya çalışmışlardır. Ancak pek çok disiplinin yakından ilgilendiği yabancılaşma

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cevizci, Ahmet. *Felsefe Tarihi: Thales'ten Baudrillard'a*

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*.

³ Rousseau yabancılaşmayı politik bir kavram olarak *Toplumsal Sözleşme* kuramı içerisinde ele almış, insanın toplumsal hayatın içinde yer almasıyla doğal 'ben'inden uzaklaştığını ve yabancılaştığını ifade etmiştir.

⁴ Yabancılaşmayı daha somut bir kavram olarak değerlendiren Marx, özellikle sanayileşmenin güç kazanmasının ardından birey ve üretim arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır. Emek ve özel mülkiyet kavramları yabancılaşmanın temellerini oluşturmaktadır. Afşar Timuçin, Marx'ın yabancılaşma anlayışını şöyle ifade eder: “Bir nesneyi üretmek işçiye güç kazandırır, ama ürettiği nesneyi başkasına kaptırmak ona yabancılaşmayı getirir.(...) Ürettiği ölçüde ürünüyle büyüyen sermayenin egemenliği altına giren işçi giderek yoksullaşacak, böylece emeğin yabancılaşması sorunu ortaya çıkacaktır. Bu durumda çalışan ise “kendini onaylamaz, kendini yadsır, kendini esenlik içinde duymaz, mutsuz duyar”, giderek kendini köle saymaya başlar. O artık yabancılaşmış yani bozulmuş bir kişidir” (Timuçin 497).

kavramını, yirminci yüzyılda en çok gündeme getiren, psikoloji bilimi olmuştur. Freud, geliştirdiği psikanaliz öğretisiyle yabancılaşmanın nedenlerini sorgulamış, bireyin içgüdüleriyle hareket ettiğini fark etmiştir. Bu düşüncelerini ise bilinç düzeyleri üzerine yaptığı çalışmalarla açıklamaya çalışmıştır. Freud'e göre, insanın davranışlarını belirleyen temel güç, yeni doğmuş bir bebekte dahi bulunan cinsellik içgüdüsüdür. Bu içgüdülerin çeşitli nedenlerle yoğun bir biçimde bastırılması ise isteri ve nevroz gibi birçok hastalığa neden olur. Psikanaliz yöntemi bu tür hastalıkların tedavisinde, “geriye itilmiş, baskıya konulmuş, hapsedilmiş heyecanları birer birer bulup meydana çıkararak eğitir (terbiye eder), düzene koyar” (Hançerlioğlu 1580).

Bu duyguların açığa çıkarılması için bilinç katmanları üzerinde çalışmalarını açıklarken, Freud, yabancılaşma kavramına değinir. İnsan zihnini id, ego ve süperegö olarak üç katmana ayırır. İlkel benlik olarak bilinen id içgüdüleri, kültür ve ahlâk kavramlarıyla sentezlenen süperegö, üst benliği simgeler. İd ve süperegö arasında bir denge oluşturan benlik, yani ego eğer yeterince güçlü olmazsa, kişi çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuramaz; yaşadığı düş kırıklıklarıyla yalnızlaşıp kendine yabancılaşır. İsteri ve nevrozlara neden olan bu yabancılaşma duygusundan kurtulmak için kişinin serbest çağrışım ve düşlerin yorumlanması gibi çeşitli yöntemlerle hastalığının nedenleriyle yüzleştirilmesi sağlanmalıdır. Bu yüzleşmenin ardından iyileşme süreci başlayacaktır.

Freud gibi bilim adamlarının derin bir biçimde inceledikleri yabancılaşma kavramını, modern Avrupa edebiyatında yeni bir roman türü olarak ortaya çıkan psikolojik roman yazarları da ele alır. Varoluşsal sıkıntıların içinde boğuşan, huzursuz, yalnız ve yabancılaşmış yirminci yüzyıl insanını yapıtlarına konu edinirler. İçsel monolog, bilinç akımı tekniği, gevşek bir kompozisyon ve çağrışımıcılık metotlarını kullanarak, kahramanlarının bilinç düzeylerini yansıtır, onların huzursuz ve uyumsuz iç dünyalarına adeta bir doktor gibi yaklaşırlar.

Modern Polonya edebiyatı yazarları da batıdan gelen bu yeni roman türüyle yakından ilgilenirler. İnsanın iç dünyasına odaklanan bu yazarlar arasında Maria Kuncewiczowa'nın (1895-1989) önemli bir yeri vardır. Kuncewiczowa, Polonya'daki ulusal ayaklanmalara katılmış; bu yüzden Rusya'ya sürgüne gönderilmiş yurtsever bir ailenin çocuğu olarak Rusya'da dünyaya gelir. 1900 yılında Varşova'ya geri döner. Burada bir süre evde eğitim alıp, dil öğrenmek için Fransa'ya gider. Polonya'ya tekrar döndüğünde edebiyat ve müzik eğitimi alır. Bir yandan da yazı çalışmalarına başlar. *Bursztyny (Kehribarlar)* başlıklı ilk şiirsel düzyazısını, *Pro arte*

et studio adlı dergide yayımlar. 1919 yılında çevirmen olarak Paris Barış Konferansı'na katılır. Polonya PEN Kulübü'ne 1939 yılında başkanlık yapar. Birçok novella ve öykü yayımlasa da, asıl popülerliğini 1936 yılında yayımladığı *Cudzoziemka (Yabancı Kadın)* başlıklı romanıyla kazanır. Yapıtı, döneminde çok az sayıda çağdaş romanın başarabildiği ölçüde yurt dışında tanınmayı başarmıştır. Öyle ki 1980 yılına kadar kitabın on üç dile çevirisi yapılır.⁵

Kuncewiczowa'nın *Yabancı Kadın*'i kadını yazma serüveninde elbette çağdaşlarının etkisi olmuştur. Özellikle, Zofia Nałkowska, Maria Dąbrowska, Stefan Żeromski gibi yazarların, psikolojik yaklaşımlarla başkahramanlarının iç dünyalarını irdeleyen ve modern insanın yabancılaşıma sorunsalına değinen yapıtlarının popüler olması Kuncewiczowa'yı bu türe yakınlaştırmıştır. Ancak döneminin bu önemli sanatçılardan farklı ve kendine özgü stilini yaratmış, Polonya'da psikolojik roman türünün öncülerinden biri olmayı başarmıştır. Bruno Schulz, Maria Kuncewiczowa hakkında şu yorumu yapar: "*Kuncewiczowa öfkenin bütün gizemli yollarını, dolambaçlı geçitlerini ve patikalarını, onun bütün göstergelerini ve patlamalarını tanır. Mutsuz karmaşık bir karakterin tüm zayıf ve gergin yönlerini inanılmaz bir ustalıkla gözlemler ve ortaya koyar*" (Schulz 44).

Yazar, sıradan insanın yaşamı içerisinde yer alan olağan sorunlara, kişinin çevresiyle kurduğu ilişkilerdeki çatışmalara dikkatlice eğilir. Bu tavrı yapıtlarında ele aldığı temalara da yansır. Aşk, aile ve evlilik yaşamındaki sorunlar bu temaların en başında gelenlerin arasındadır. "*Özellikle, ruhundaki eski yaralardan ve komplekslerden kaynaklanan problemler nedeniyle eş ve anne olarak huzursuzluk yaşayan bir kadına ilişkin psikolojik bir inceleme niteliğindeki romanı "Yabancı Kadın" bu temalardan oluşur*" (Yüce ve Köycü 133).

Yabancı Kadın ve Yabancılaşıma

İlk defa *Poranny Kurier (Sabah Kuryesi)* başlıklı gazetenin sayfalarında yayımlanan *Yabancı Kadın*, ruhen ve yaşamsal açıdan kendini tamamlayamamış, bu yüzden de öncelikle kendine, ardından da tüm dünyaya yabancılaştırmış bir kadın olan Róża Żabczyńska'nın öyküsünü anlatır. "*Yapıtın son derece dikkatli ve tutarlı oluşturulmuş kompozisyonu başkahramanın psikanalitik durumunu yansıtır*" (Piechota, Pytasz ve Wilczek 694) Roman, hemen hemen aynı uzunluktaki yirmi bir bölümden oluşur. En önemli özelliği çift zamanlılığıdır. Olaylar kronolojik bir sırayla sunulmaz. Hareket, şimdiki zamanda ve kahramanın hatıralarının yaşandığı geçmiş

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Szalagan, Alicja. "Cudzoziemka. Marii Kuncewiczowej Powstanie, Dzieje Wydawnicze, Recepcja."

zamanda olmak üzere iki yönlü ilerler. Okuyucunun Róza'ya ve onun yaşadıklarına doğru bir perspektiften bakabilmesi için, geçmişte yaşananlar daha önemlidir. Romanın başında ve sonunda kullanılan şimdiki zaman, arada yaşanan her şeyi birbirine bağlayan bir kopça gibidir.

Okuyucu Róza'yla ömrünün son günü, pazartesi sabahı kızı Marta'nın evini ziyarete geldiğinde tanışır. Artık altmış beş yaşına gelmiş olan kadın, kızının salonunda geçmiş yıllarını anımsar ve tüm yapıt aslında bu bir günde geçer. Ne var ki, iç monolog, kullanılan bilinç akışı ve çağrışımcılık teknikleriyle, Róza çok daha gerilere giderek, geçmişle büyük bir hesaplaşma içine girer. Yaşamı boyunca içinden çıkamadığı yabancılık duygusuyla yeniden yüzleşerek, ömrünün son gününde adeta varoluşsal bir girdabın içine düşer.

Başkahramanın yaşam öyküsü kısaca şöyledir: Büyük babası Polonyalı bir sürgün olan Róza Żabczyńska, Rusya'da Taganrog'da doğar. Ancak, en mutlu yıllarının geçtiği bu kentten henüz on altı yaşındayken, iyi bir eğitim alabilmesi için halası Luiza tarafından alınır ve Varşova'ya götürülür. Burada keman dersleri aldığı hocasının oğlu Michał ile bir flört yaşar; ancak genç adam başka bir kadınla evleneceğini söyleyerek, Róza'yı terk eder. Bütün hayatını etkileyen ilk aşkının ihanetinin ardından, ailesinin ısrarı üzerine, bir yandan da tüm erkeklerden intikam almak için matematik öğretmeni Adam Żabczyńska ile mutsuz bir evlilik yapar. Üç çocuğu olur. Küçük oğlu Kazio'yu difteri hastalığından kaybeder. Yaşamının sonuna kadar ailesine ve çevresine karşı duygusuz ve acımasız davranır. Ancak öykünün anlatılmaya başlandığı ömrünün son günü her şeyin farkına varır ve tüm ailesiyle sorunlarını çözdüğü gün yaşamına veda eder.

Kuncewiczowa, kendini yalnızlığına hapsetmiş Róza'nın yaşamı boyunca içinde süren ve zamanla daha da büyüyen yabancılaşıma duygusunu birkaç farklı katmanda ele alır. Bu katmanların başında kendine yönelik yabancılaşıma durumu gelir.

Başkahraman bu yabancılaşıma duygusunu ilk defa Rusya'dan Varşova'ya taşındığında hissetmiştir. 1930lu yılların ikinci yarısında, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Polonya'da da Yahudilere karşı olumsuz bir tavır sergilenmektedir. Bu durumun yansımaları da belirgin bir biçimde romanda görülür. Róza ve halası Łazienki Park'ta yürüyüş yaparlarken, Luiza yeğenine adıyla seslenir. O sırada, Varşova'nın yerli ve zengin insanları, Róza bir Yahudi adını anımsattığı için, onların Yahudi olduklarını düşünür ve bu iki genç kadını ağır sözlerle dışlarlar: *“Nereye varacak bu artık! Burada, Łazienki'de pisliklere yer yok? Geri gidin*

Nalewka'ya!⁶Krasiński'lerin bahçesine⁷! (...)İnsanlar ayakta dikiliyorlardı, biri şöyle mırıldandı:-Yakalayın ve polise teslim edin, karakola gönderin! Kanunsuzluk bu-Burası Yahudilere yasak!⁸(Kuncewiczowa 31).

Halası bu durumdan çok etkilenir ve yeğeninin Róza olan adını, Ewelina olarak değiştirir. Bu iki farklı ad, başkahramanın yaşamında farklı iki dönemi yansıtmaları bağlamında önemlidir. Róza ilk aşkı Michał'la birlikte geçirdiği mutlu günleri, Ewelina ise mutsuz evliliğini çağırıştırır. Farklı iki yaşamın sesi haline dönüşmüş bu adlar, başkahramanda bir tür kişilik bölünmesi yaratır. Bu durum ise on altı yaşından sonra Ewelina adıyla anılan kadında, kendine yönelik yabancılaşma duygusunun temellerini oluşturmuştur: *"Michał, Ewelina'yı hiçbir zaman kullanmadı. (...) Adam ise önceleri Ewelina Hanım derken, sonraları hep Elciu dedi. İki isim, iki yaşam: ilki kısa ve gerçek, ikincisi sahte, uzun, çok uzun oldu. İlki: çiçek, aşk ve hayalkırıklığı, ikincisi: insanların saygısı, şeref ve ruhun yavaşça ölüşü demektir"* (Kuncewiczowa 31).

Çift adlılığın yarattığı yabancılaşma duygusunun dozunu çift uluslu olmak adeta arttıran bir etken olur. Róza, Polonyalı bir babanın ve Rus bir annenin çocuğudur. Babası Napolyon'un Lejyonlarında savaşmış yurtsever bir askerdir. Halası eğitimi için onu Varşova'ya götürünceye kadar Rusya'da yaşar. Genç kızın mecbur bırakıldığı bu göç ve taşındığı kente uyum sağlama çabası, içsel bir parçalanmaya, aynı zamanda içinde yaşadığı çevreden soyutlanmasına neden olur. Berlin'de birlikte yürüyüş yaparken, oğlu Władysław'a söyledikleri Róza'nın kendine karşı hissettiği yabancılaşma duygusunu ortaya koymaktadır:

Benim ülkemde Taganrog'da hiçbir zaman Ortodoks kilisesine gitmezdim. Sadece Katolik kilisesine giderdim. Papaz koridorda yürürken arkadaşlarım bana dönüp Polak derlerdi. Katolik kilisesinde ise vaazlar Fransızca verilirdi ve kimse beni kendilerinden biri gibi görmezdi... Varşova'ya geldim, Moskovalı, Rus Aksanlı, şeytan gibi yanık tenli dediler. Petersburg'da Varşovalı Hanım, Volga kıyısında kocasının yabancı bir başkentten getirdiği bir kontes, artist. Şimdi yaşlılığımda Varşova'ya dönerken yeniden aynı şey: - Hanımefendi, Rusya'dan mı yoksa sınırdan mı? Çünkü ilk anda anlaşılır bir yabancı. Evet ve burada: eine Fremde [...] Aslında doğru değil mi, her zaman ve her yerde olduğu gibi 'bir yabancı' (Kuncewiczowa 69).

⁶ Çoğunlukla Yahudilerin yaşadığı, II. Dünya Savaşı sırasında yok olmuş bir sokak.

⁷ II. Dünya Savaşı öncesi çoğunlukla Yahudilerin gittiği bir park.

Sıradan bir yabancıнын kendisine, evine ya da yurduna dönme şansı vardır. Oysa Róza, ne Rus olabilmiş ne de Polonyalı kalabilmiştir. Anavatanı yoktur. Arada kalmış ruhu sonsuz bir gezintiye mahkûm edilmiştir. Ancak bu genç kadının yabancılığı sadece kentlere, ülkelere karşı değildir. Evliliğinde kocasına, ailesinde çocuklarına karşı uzak ve yabancı hissetmektedir. Ailesi içinde ilk yabancılaştığı insan kocası Adam'dır. Ona kendi kadınlığını ve varlığını hissettiren gençlik aşkı Michał'ın ihaneti, Róza'nın yaşamının anlamsızlaşmasına neden olmuştur. Bu yüzden içinde bulunduğu gerçeklikten kopmuş ve kendi düş dünyasında yaşamaya başlamıştır. Zihninin var olan gerçekliğe karşı yabancılaştığı bu düş dünyasında Michał'la yaşamaya devam ederken, kocası Adam, onun için mutsuzluğun ve zorbalığın simgesi haline dönüşmüştür. Sadece bu yüzden de kızı Marta'ya da uzaktır. Marta, Róza'nın isteği dışında bir birleşmeden dünyaya gelmiş bir çocuktur. Ayrıca fiziksel görünüş olarak da babasına oldukça benzer. Róza için Marta sanki bir başkasının kızıdır. Onunla ilgilendiği zamanlarda da bunun mutsuzluğunun nedeni olarak gördüğü Adam'a karşı tavır almak amacıyla yapar. Örneğin, Marta tutkuyla peyzaj okumak ister. Babası da bu konuda kızını destekler. Ne var ki, annesi onun Varşova'da müzik eğitimi almasına karar verir ve kocası Adam'a hiçbir biçimde söz hakkı tanımaz. Kızının geleceği, kocasına zarar verebileceği bir koza dönüşmüştür. Róza ailesine çoktan yabancılaşmış bir kadın olduğu için onlara vereceği zarardan zevk duyma noktasına gelmiştir:

Adam'ım, dedi Róza alçak sesle, oradaki akşamı, o geceyi iyi hatırla. O sırada bende öldürmek istediğin şey neydi? Ne için savunmasız birine eziyet etmiştin? Neye karşı Marta'yı peydah etmiştin? Hatırla [...] Sustu Adam. Müziği öldürmek istemiştin. Bu yüzden sana söylüyorum ki, müziğe karşı senin kızını doğurdum. Onu sevmem mi gerekiyordu, ruhumu çalmaya gönderilmiş bu vampiri? [...] Marta senin için şalgam dikmeyecek. Marta'nın en güzel şarkıları söyleyebilecek bir sesi var. Marta'nın hayatı senin değil, benim olacak! (Kuncewiczowa 143).

Oğlu Władysław ise fiziksel olarak kendisine çok benziyor diye, onun Michał'dan olduğu hayalini kurmaktadır. Bütün enerjisini ve sevgisini ona ayırır. Władysław'la birlikte yürüyüşler yapmaktan hoşlanır. Çünkü o anlarda oğlunun yerine, düşlerinde hala canlı bir halde duran Michał'ı koyar: *“Róza oğluyla övünüyordu. Władysław genç bir delikanlı olduğunda, Róza hala genç bir kadındı. Onunla insanların arasında yürümekten hoşlanıyordu. Bu ona Adam'ı unutturuyordu”* (Kuncewiczowa 51).

Ođlu, yokluğunu bir tŸrlŸ kabullenmediği Michał'ın yerini doldurduğu için, var olan gerçeklikle kendi dŸş dŸnyası arasında bağlantı sağlayan bir figŸr gibidir. RŸza ođlu Władysław'ın ilgisini yeterince hissedemediği anlarda, bunalıma dŸşer ve yakınlık duyduğu oğluna karşı bile yabancılaşır. Ŗyle ki, içine dŸştŸđŸ boşluk başkahramanı çılgınca dŸşŸncelere sŸrŸkler:

Ancak Ÿimdi iyiyim. ŖzgŸrŸm. Revolverimi alacağım ve arkasından oğluma ateş edeceğim. Matematik alışıyor: sağır, kŖr, annesini fark etmiyor. İçeri gireceğim ve ateş edeceğim. Belki ŖlŸmŸnŸ fark eder. Ya da Adam'la birlikte yatacağım, yastığım altından bıçağı çekeceğim, İsa'nın kuzusunun, erdemli Katoliğin canına okuyacağım. Ya sana ne olacak? Eğer polisler hapse atmazlarsa, başından saçları yolmayacaksın. Hapishane benim için çok da korkunç değil. Orada da başımı yere vurabilirim. ŖzgŸrŸm. KŖtŸ bir insan her zaman her yerde ŖzgŸrdŸr. (Kuncewiczowa 114).

RŸza'nın yabancılaşma evreleri adeta birbirini tetikler niteliktedir. Kendisine ve ailesine yabancılaşma durumu, Tanrı inancında da bir uzaklaşmaya neden olur. Gerçeklikten kopuş inanç dŸzlemine de yansır. Kaybettikleri, başkahramanı Kutsal olanla karşı karşıya getirir. Acısını Tanrı'yı yok sayarak ve onu suçlayarak bastırmaya çalışır. Ancak tıpkı insanoğlunun ilk gŸnahı işlediğinde Tanrısından kopması ve kendi ŖzŸne yabancılaşması gibi, RŸza da suçladığı Tanrıdan kopmuş ve bu durum içindeki yabancılık duygusunu derinleştirmiştir. Ŗzellikle, kaybettiği ođlu Kazio ve Michał'dan bahsettiği bŖlŸmlerde bu duygular belirginleşir. Ŗrneđin, Michał kendisini Varřova'da bırakıp, Petersburg'a politeknik okumaya gideceğini sŖylediđinde, genç kız ona kendi vaftizinden kalma haını vermiş ve birlikte kiliseye gitmişlerdir. O sırada Tanrıya sevdiğinin kendisine dŖnmesi için yalvarmıştır. Ne var ki Tanrısı ona kulak vermemiştir. Bu bakımdan da Michał başka bir kadınla evleneceğini sŖylediđinde Tanrıdan uzaklaşması şaşırtıcı olmamıştır.

Aziz Anna kilisesinin orgunun ŖnŸnde, ayrılacakları sırada Michał RŸza'nın elindeki haçı tuttu. Başını ŖnŸne eđip, utanarak kendisinin hediye vermeye layık olmadığını sŖyledi. [...] Ancak Michał bunun kendi suçu olduğuna onu ikna edememişti. RŸza, bunun Tanrının suçu olduğunu dŸřŸnŸyordu. O insanların babası olacak kadar değerli değildi. İyilik yerine kŖtŸlŸđe izin vermişti. Belki de kŖtŸlŸđŸ engelleyecek kadar gŸlŸ değildi. [...] RŸza, tıpkı Michał'ı bir ihanetten koruyamamış olması gibi, çocukları ŖlŸmden, yoksulları açlıktan, anneleri yalnızlıktan, zayıfları sŖmŸrŸlmekten koruyamayacağından kuşkulanıyordu. (Kuncewiczowa 113).

Mutsuz kadın, zaman zaman günah çıkarmaya, ya da Pazar ayinlerine gitse de Tanrının kendisine hiçbir zaman yardım etmediğini düşünür ve ona karşı öfke doludur. Kocasıyla yaptığı bir tartışma sırasında Adam'ın "Tanrı'ya şükür" demesinin üzerine, Róza oldukça sinirlenir ve oğlunu elinden alan Tanrı'ya ve ona inanan kocasına bütün kinini döker:

-Tanrı'ya mı?! diye bağırır. -Yine Tanrınla birliktesin öyle mi? "Tanrıya şükür." "Tanrı ne yapacağını bilir." Anlamaya çalışmamak ve hiçbir şeyi daha iyi olması için değiştirmemek adına işte çok sevdiğin bahaneler. Belki başka bir bahaneyi daha hatırlarsın: "Tanrı verdi, Tanrı aldı." Ne? Hala hatırlamadın mı? [...] -Ben hatırlıyorum. Nasıl olduğunu [...] Kazio terden sırlıklam bir çarşafta ve ağızlığıyla yatıyordu, ağızlığıyla [...] Ağız bir balık gibi kıpırdaşıyordu. Bense yatağın kenarında dünyadaydım. Artık ne diz çökebiliyor ne de oturabiliyordum, artık bu dünyada nasıl tutunacağımı bilmiyordum, yerde bir çukur açmak ve içine düşmek istiyordum [...] Ya sen- baba. Sana dönmüştüm: Adam! Kurtar, yoksa delireceğim. Kurtar çocuğumu. [...] Peki ya sen? Evet.. Ne yaptın benim için? [...] Sakin ol Ewewlina, sakinleş [...] Kör talih, güzelim benim, Tanrı verdi - Tanrı aldı, insanın gücü Tanrıya yetmez." İşte bana söylediklerini bunlar- baba. (Kuncewiczowa 36).

Gerçeklik, Róza'nın içinde olmaya katlanamadığı bir kavramdır. Kırk yıl boyunca kaybettiği aşkıyla beraber geçmişte yaşamıştır. Bir kadın olarak tamamlanmamış, bir sanatçı olarak dünyayla uzlaşmamış, bir anne ve eş olarak ise tatmin olamamıştır. Dolayısıyla gerçeklerden bir kaçış yolu olarak gördüğü düşleri, onun için daha güvenli bir yaşam alanı oluşturmaktadır. Kendine, ailesine ve Tanrısına yabancılaşmış ve durmadan bir kaçış halinde olan başkahramanın düşleri dışında en önemli sığınağı müziktir. "*Róza bilinçsiz bir şekilde, müziği bilinçaltının derinliklerine ulaşmak, ruhsal karmaşasını çözümlenebilmek için bir araç olarak kullanır*" (Körpe 89). Müzik kadının yalnızlığı içinde bulunduğu bir tesellidir adeta. Sanat dünyası, tıpkı düşleri gibi gerçek dünyaya karşı bir alternatif oluşturur: "*Benim için ne kadar zor olduğunu bilemezsin! "İnsanlar beni umursamadı, yabaniydim, yanımda duran müzik, acılarım, özlemlerim ve sırlarım oldu"*" (Kuncewiczowa 175).

Müzik başkahramanın hayatında önemli bir motiftir. Müzik sayesinde hayatının ilk aşkıyla tanışmış ve tüm yaşamı boyunca o aşkla yaşamıştır. Bazen de içinde yaşadığı topluma ve ulusuna karşı hissettiği yabancılaşma duygusuna, yalnızlığının yarattığı öfkesini açığa çıkarmasına olanak tanımıştır. Róza öncelikle adını, mutluluğunu ve düşlerini kendinden aldığı için Polonya'ya uzaklaşmıştır. Hiçbir zaman kendini bir Polonya'lı olarak hissetmemiştir. Aksine içsel bir bağ kuramadığı bu ülkeden kendini soyutlamıştır.

Taganrog - Asya; arkadaşlar, öğretmenler, çocuklar orda olanlardı, Zorzik, Pietia, Nikolka (onun gibi güzel ocarino⁸ çalabilmek!) - hepsi de düşman, barbar anlamına gelen: Moskollardı. Evet, büyükbabam ve büyükannemin özlediği Polonya'ya dönerek gündün güne bütün mutluluğumdan, çocukluğumdan kopmam istenmişti. Onlar için Polonya mutlu gençliklerinin ülkesiydi. Ancak, benim için? Sürgün [...] Şirret bir halanın evinde! Ah, Adam [...] Bu yabancı, çürümüş ve güzel olan hiçbir şeye benzemeyen Varşova'ya geldiğimde, birine çok sinirlendiğimde ona içimden nasıl seslendiğimi biliyorsun "Asmodeus⁹, canavar [...] vatan" (Kuncewiczowa 172).

Róza'nın Polonya büyükelçisine söylediği sözlerde de, başkahramanın içsel dünyasında vatanını ilgilendiren ulusal değerlerle bir çatışma içinde olduğu, toplumla uyumsuzluk halinde olduğu görülmektedir. Władysław, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Polonya Dış İşleri Bakanlığında çalışmaya başlamasının ardından, Roma'daki elçilikte görevlendirilmiştir. Bir süre sonra kendisine çok düşkün olan annesini Roma'ya yanına davet eder. Altmışlarında olmasına rağmen kırk yaşında gibi genç ve güzel gözükken Róza, oğlunun evinde bir resepsiyon düzenlemeye karar verir. Organizasyon sırasında, Władysław'ın eşliğinde misafirler için Polonyalı bir kompozitör olan Apolinary Kański'nin *Mazura* adlı yapıtını piyanoda çalar. Kısa resitalinden sonra bütün misafirler gibi büyükelçi de oldukça etkilenir ve kadının yanına yaklaşır, önemli bir Polonyalılık duygusu yarattığını, bu yüzden de Polonya sevgisini yaymak için müziğini kullanmak isteyip istemediğini sorar. Róza gülerek adama şöyle söyler: "*Duygusallık mı? Siz buna Polonya duygusallığı mı diyorsunuz? Size şu kadarnı söyleyeceğim ki beyefendi, bu Polonyalılık saçmalığıyla harcadım hayatımı. Ben büyük, büyük bir sanatçı olabilirdim, eğer sizin bu saçmalığınız olmasaydı!*" (Kuncewiczowa 94).

⁸ Antik bir flüt.

⁹ İncil'in apokrif bir bölümü olan Tobit kitabında geçeni şeytanların kralı olarak anılan bir figür.

Yabancı Kadın, psikolojik roman kategorisinde değerlendirilen bir yapıttır. İnsanoğlunun psikolojik gelişimini evreleriyle yansıtmaktadır. Bu evrelerde algıların ve duyuların rolü, içsel deneyimler, insanı kuşatan fikirler ya da kurallar ve bunların yaptırım gücü, farkındalık ve duygusal durumlar ön plana çıkar. Kuncewiczowa, okurunun başkahramanın bilinç düzeyleriyle ilgili psikanalitik bir gözlem yapabilmesi için bilinç akışını tetikleyen bazı nesnelere faydalanmıştır. Bu nesnelere biri aynadır. Başkahramanın kendisiyle yüzleşmesine aracılık eden önemli bir nesnedir. Róza artık yaşlı bir kadın olarak kızının evini ziyarete geldiğinde, Marta'nın eve dönmesini bekler. Bu sırada aynada kendi yansımasını fark eder ve kendisine dikkatli bir biçimde bakmaya başlar. Ayna, başkahramanın derin duygularını açığa çıkarmada adeta bir katalizör görevi görmüştür. Başkahraman, aynada sadece silüetine değil, kişiliğine ve geçmişine de bakmaktadır. Bu an, romanın en önemli sahnelerinden birini oluşturur. Çünkü Róza, ben kimim sorusuna, geçmişin perspektifinden yanıt aramaya başlamıştır. Rusya'da ve Polonya'da yaşadığı hayatının detayları onu kendisiyle ilgili bir sonuca ulaştırmıştır. Kendisine, ailesine ve topluma karşı yabancılaşmasının nedenlerini dehşetle fark etmiştir. Bu bilinç durumuna geçmesinde ise ayna kadar önemli bir diğer itici güç "keman" olmuştur. Tıpkı Freud'un psikanaliz yönteminden bahsederken vurguladığı gibi, çeşitli çağrışım yöntemleriyle hastaya bilinçaltında yatan ve kendisinden ve çevresinden soyutlanmasına neden olan sorunun kaynağını göstermek, iyileşme için en önemli etkidir. Öyle ki hastalığın kaynağını bulan hastanın iyileşmek için doktora dahi ihtiyacı kalmaz. Róza'nın kemanın tetiklemesiyle yaşadığı an bu duruma örnek oluşturmaktadır. Öncelikle altı yaşındaki halini, January Bański'den aldığı keman derslerini anımsar:

Bütün mutsuzluğumun başlangıcı oldu bu keman, diye düşündü Róza. Ne aptal bir cesaret, nasıl bir alçaklık birinin hayatını heba etmek, evinden, okulundan, arkadaşlarından, iyi bir düzenden koparmak (nasıl notlarım vardı benim! Tagangrog'da imparatorluğun himayesindeki lisede aritmetik olmadığı için kesinlikle okulu dereceyle bitirebilirdim.) Dostlarından koparmak! İyi bir yaşam düzeyinde! Ve peki neden? Büyük hanım Luiza küçük bir Polonyalı çocuğu kurtarmak istemişti. Ve ayrıca onurlu ailesini sanatsal bir yıldızla süslemeyi. Napolyon'un yoldaşı olan babası bir halk kahramanı olarak tanınıyordu, ancak yeğeni ilk Polonyalı kadın kemancı olacaktı (Kuncewiczowa 25).

Róza'nın yıllar süren bu yabancılık duygusuyla kızının evindeki yüzleşmesinde, terapisti Doktor Gerthardt'ın da katkısı olur. Doktorun kendisine gösterdiği aşırı ilgi ve flörtöz yakınlığı, Róza'ya Michał'ı anımsatır. Bu benzerlik artık ömrünün sonlarına yaklaşan kadının uzun ve derin uykusundan uyanmasını sağlamıştır. Sıradan ve değersiz bir adamın bıraktığı travmatik etkiyle kendisini nasıl yalnızlaştırdığını, ailesine ve çevresine karşı nasıl yabancılaştığını fark eder. Bu bağlamda romanın son bölümünde kocasıyla yaptığı uzun konuşma dikkat çekicidir.

-Adam, beni affet! Hayatını düşündüğümde, yüreğim acıyor. Ancak, sen de benimkini düşün. Nefret edemediğini söylüyorsun. Aslında bu senin için büyük bir mutluluk. Benim gibi insanlardan nefret ederek yaşamının ağırlığını bir düşün. [...] Ve neden, iyi ve anlayışlı olan sen, neden beni kurtarmadın, ah koca aptal! Neden benden korktun, Adam? Neden?

Ağlamaklı ve artık yaşlanmış bir sesle şöyle söyledi:

-Seni, senin kendinden nasıl kurtarabilirdim? (Kuncewiczowa 177).

Sonuç:

Yabancı Kadın, Polonya'daki en önemli psikolojik roman örneklerinden biri olmasının yanı sıra, ele aldığı yabancılaştırma motifiyle de dikkat çekicidir. Bilinç düzeyleri arasında denge sağlayamayan Róza'nın yaşamı boyunca trajik bir yalnızlık içine mahkûm olması ön plana çıkarılmıştır. Henüz on altı yaşındayken alıştığı yaşam düzeninde koparılan başkahraman, her bakımdan yabancısı olduğu yeni bir çevrenin içine girmiştir. İçinde yaşadığı yeni koşullara uyum sağlama çabası, Róza'nın yabancılaştırma sürecinin köklerini oluşturmuştur. Peşi sıra yaşadığı düş kırıklıkları ise, var olan gerçeklikten yavaşça kopmasına neden olur. Düşlerinden oluşan kendine ait yeni bir dünya yaratır ve bu dünyada gençlik aşkı ve aynı zaman da travması da olan Michał'la birlikte yaşamaya başlar. Düşlerinin dışında sığındığı bir diğer yer, müziktir. Ruhuyla büyük bir çatışma içinde olan başkahraman, müziğe kaçır, kendisini ancak müzikle ifade ederken sakin, huzurlu ve uyum içindedir. Öyle ki, kocasına benzediğini düşündüğü için nefret ettiği kıızıyla arasındaki mesafeyi, Marta'nın müziğe yeteneği olduğunu fark ettiğinde kırır.

Czesław Miłosz'un, "kalıtım yasalarıyla belirlenmiş ayrıntılı bir karakter çalışması ve diğer herkesten ayrılmasına neden olan insanın özünde gizlenmiş olanları keşfetmeye yönelik bir yapıt" (Miłosz 493) olarak değerlendirdiği romanda, Róza'nın yabancılaştırmasının aşamalar halinde gerçekleştiği görülmektedir.

Psikolojik bir kavram olarak ele alınan yabancılaşmanın aşamaları adeta birbirini tetikler niteliktedir. Önce kendi içinde başlayan yabancılaşma, ailesine, inançlarına ve vatanına karşı da gelişmiştir. Başkahraman bu duyguyu gittiği her kente ve ülkeye peşinde taşımıştır. Nereye gitse bir yabancı olarak yorumlanan Róza içinde durmadan büyüyen ve onu saldırganlaştıran bir yalnızlık duygusu taşır. Tüm dünyaya karşı beklediği öfke ve intikam duyguları, sağduyusunu yitirmesine ve daha da çok içine kapanmasına, gerçeklikten kopmasına neden olmuştur. Bu durum bazen öyle nevrotik bir hal alır ki oğlunu ve kocasını öldürme düşüncesine kadar gider.

Róza'nın bu isterik durumunu değiştiren birkaç nokta olduğu görülmektedir. Öncelikle doktoruyla yaptığı konuşmalar sırasında, en büyük gençlik travması olan Michał'a beslediği duyguların saplantılı ve sağlıksız olduğunu fark eder. Ardından kızı Marta'nın evinde bazı nesnelere ona geçmişle ilgili çağrışımlar yapar ve en sonunda da aynanın karşısında kendisiyle derin bir hesaplaşma içerisine girer.

Kadının iç dünyası her bakımdan boşluklarla doludur. Ancak, ömrünün son gününde bu boşluklarla, bilinçaltındaki bütün yaralarla yüzleşerek uzun süren bir hastalık gibi benliğini kaplamış yabancılık duygusundan kurtulur. Kuncewiczowa'nın bu noktada döneminin önemli bilim insanlarından biri olan Freud'un kuramlarından etkilendiğini belirtmek gerekir. Freud, bilinçaltının gizemlerini tüm dünyaya sunduğunda psikoloji alanında adeta bir devrim yaşanmış, psikanalistler sorunun kaynağına inebilmek için çeşitli yöntemlerle hastalarının kendisiyle yüzleşmelerini sağlamışlardır. Aynı tekniği psikolojik roman yazma peşinde olan diğer yazarlar gibi Kuncewiczowa'nın da kullandığı görülmüştür. Romanını psikanalitik çözümlenebilir bir şemanın üzerine oturtmuş ve Róza'nın karmaşık bilinçaltını bilinç akımı yöntemiyle sıklıkla okurun karşısına çıkarmıştır.

Yabancı Kadın, yayımlandığı dönem büyük bir popülerite yakalamış, birçok dile çevrilmiştir. Bu başarının büyük bir kısmı kuşkusuz ki yazarın okuruna, küçük ve sıradan olayların insanı yaşadığı gerçeklikten koparabileceği ve onu çevresine tamamen yabancılaşmış bir biçimin içine hapsedebileceğini göstermiş olmasından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

Cevizci, Ahmet. *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a*. İstanbul: Say, 2009

Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.

- Hançerlioğlu, Orhan. *Düşünce Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003. Web. 10 Şubat 2017.
- Körpe, Seyyal. "İki Savaş Arası Dönem Polonya Edebiyatında Psikolojik Roman." *Karadeniz Araştırmaları* 47 (Güz 2015): 87-99
- Kuncewiczowa, Maria. *Cudzoziemka*. Warszawa: Lektura Szkolna, 1995.
- Miłosz, Czesław. *Historia Literatury Polskiej*. Kraków: Znak, 1996.
- Piechota, Marek, Marek Pytasz ve Piotr Wilczek. *Słownik Literatury Polskiej*. Katowice: Videograf II, 2006.
- Schulz, Bruno. "Nowa książka Kuncewiczowej." *Tygodnik Ilustrowany* 3 (1936): 41-46.
- Szałagan, Alicja. "Cudzoziemka. Marii Kuncewiczowej Powstanie, Dzieje Wydawnicze, Recepcja." *Pamiętnik Literacki : Czasopismo Kwartalne Poświęcone Historii i Krytyce Literatury Polskiej* 77.3 (1986): 241-276. Web. 17 Şubat 2017.
- Timuçin, Afşar. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut, 2004.
- Yüce, M. Neşe ve Seda Köycü. *Polonya Edebiyatı, İki Dünya Savaşı Arasındaki Yirmi Yıl*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2017.